

EESTI KUNSTIAKADEEMIA
Kunstikultuuri teaduskond
Muinsuskaitse ja restaureerimise osakond

RAUL RÄTTEL

KOHILA PABERIVABRIKU PUUTÖÖKODA
Kohila, Tööstuse 19A

2012/2013. õ-a. Arhitektuuri konserveerimise ja restaureerimise täiendkoolituskursuse
lõputöö

Harjumaal 2013

SISUKORD

Sissejuhatus.....	3
Kohila paberivabriku ajalugu.....	4
Saeveski, tisleri-töökoda, puidupuhastus-töökoda.....	6
1. Üldist.....	7
2. Vundament.....	7
3. Fassaad.....	8
4. Katus.....	9
5. Avatäited.....	10
6. Trepp.....	12
7. Kell.....	12
Kokkuvõte.....	13
Kasutatud kirjandus.....	13
Lisad	
Lisa 1. Asendiplaan.....	14
Lisa 2. Krundiplaan.....	15

SISSEJUHATUS

Kohila paberivabrik asub Raplamaa põhjaosas Kohilas, Kohila vallas, Keila jõe keskjooksul. Kohila paberivabriku puutöökoja ehitusprotsessi ja ajalugu ei ole väga hästi dokumenteeritud või on need pidevate omanike vahetusega kuskil arhiivides või hävinenud. Tänapäevane hoone annab hea arusaama kunagisest tööstusrevolutsioonist ehk kuidas kunagisest puithoonest tehti parema tulepüsivusega kivihoone. "...kuna ööl vastu esimest novembrit 1915. a. puhkenud tulekahjus oli saeveski koos tiseritöökojaga ja puidupuhastus-töökojaga maha põlenud, tuli kohe alustada soliidse kivist uusehitusega, mis juba paari kuu pärast võimalik kasutusele võtta..." Seega võib pidada antud hoone algusaastaks 1915/1916. Ehitusmeistrite päritolu ja teostuse poolest võib arvata et need on samad kes paberivabriku peahoone ehitamisel. Tähtsam oli hoone funktsionaalsus. Hoone fassaad on lakooniline, kui välja arvata akende ja uste peal olevat tellistest kaarsillused, mis ongi sarnasuseks erinevatel hoonetel.

Hoone omanik on käesoleval hetkel KP Factory OÜ, kellele on see hoone renditulu allikas ja kes otsib sinna passiivselt ostjat. Sellest on kahju hoone seisukohalt, sest puudulikult on tehtud hoone igapäevaseid ja hooajalisi hooldustöid ja seetõttu hoone seisukord halveneb iga päevaga. Hea ja huvitav on see, et praegune rentnik tegeleb ka puutööga. Kui nii jätkub, võib öelda mõne aasta pärast et selles hoones on 100 aastat tegeldud puutööga.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja tuua Kohila paberivabriku huvitava ajaloolise taustaga lugu ning koostada puutöökoja lühike renoveerimistöde kirjeldus.

KOHILA PABERIVABRIKU AJALUGU

19. sajandi 90-ndatel rajas tolelaegne Kohila mõisaomanik Karl von Lueder veejõul töötava saeveski ja defööri puitmassi valmistamiseks. Ettevõttes töötas 15 inimest. Toodang (puitmass) veeti hobustega Tallinna ja müüdi Johanson'i paberivabrikule. Kohila papivabriku asutamise aastaks pakuvad teatmeteosed 1893. aastat. Paberivabriku peahoone ehitati 1894. aastal insener – arhitekt N. Heraskovi projekti järgi. Algselt L – kujulise põhiplaaniga tellisestega peahoone paikneb mõisahoonet vastas jõe ääres. 1899. aastal ehitati juurde kuivati ja arhitekt R. Knüpfferi projekti järgi keedutsehh.

1899. aastal asutasid kolm baltisakslast – Karl von Lueder, Emil Graf Ingelstörn ja Karl Otto Baron Stackelberg – Riesenbergi aktsiaseltsi Puumassi ja Papitehas Kohila (Aktiengesellschaft der Holzstoff – und Cartongfabrik “Koil”). Kartongivabrikus töötas kahes vahetuses 60 tööliset. Vabriku aastatoodang oli 1147 tonni puitmassi ja 90 000 rubla väärtuses kartongi.

1900. aastal käiku lastud kitsarööpmeline raudtee soodustas paberivabriku edasist arengut.

1908. aastal ehitatakse harutee Kohila jaamast vabrikusse. Vedu sellel raudteel käis kuni

1912. aastani hobustega.

1908. aastal töötas vabrikus 155 inimest. Paberit toodeti 4390 tonni, puitmassi 126 tonni.

1909. aastal ehitati uus katlamaja (O.Schott)

1910. aastal ehitati vabrikule uus korsten, mis oli 50 meetrit kõrge ja läbimõõduga 2 meetrit. See oli kasutusel kuni 1980. aasta tulekahjuni.

1912. aastal asutas vabrik eestikeelse raamatukogu. Eelneval aastal ehitati vabriku kulul koolituse ja pidulike sündmuste tarbeks kooli saal, samuti avati seal lasteaed.

1913. aastal ulatus tööliste arv 175 – ni. Paberit toodeti 6007 tonni, puitmassi 2318 tonni.

1912 – 1914 sai peahoone lõpliku kuju kui O.Schotti projekti järgi ehitati lühemale tiivale peale teine korrus, edelanurka kerkis juugendlik kolmekorruseline telkkatusega veetorn, mille fassaade rütmistavad kõrged ristkülikukujulised aknad.

Esimese Maailmasõja puhkedes 1914. aastal langes Eesti paberitööstuse toodang järsult.

1916. aasta algul tunnistati paberitööstuse ettevõtte riigikaitse heaks ja neile anti suuri riiklikke ja sõjalisi tellimusi.

1922. aastal toimus lõplik üleminek puiduküttelt kivisöeküttele, kuid kodumaisest kivisöest katsetamisest kaugemale ei jõutud.

1925. aastal toodeti 6552 tonni paberit ja puitmassi.

1920. – 1930. aastatel oli Kohila tehases ja mõisas elanikke ligi tuhat – kohalikus kontekstis oluline suurettevõtte ei olnud mitte ainult suurim tööandja, vaid ka oluline Kohila keskuse ruumiline kujundaja. Lisaks paberivabriku hoonetele rajati tööstushoone lähedasse piirkonda ka töölisasula kümne tööliselamuga ning lasteaed – seltsimaja.

FOTO 1: Kohila paberivabriku lennuvaade 1935. aastal (Filmiarhiiv)

1940. aastal võttis Riigivolikogu vastu pankade ja suurtööstuste natsionaliseerimise otsuse, mille alusel riigistati ka AS paberivabrik Koil.

1941 – 1944 töötas vabrik Saksa okupatsiooni tingimustes nime all Ostland Faser – Gesellschaft m.bH. Werk: Papierfabrik “Koil”.

Nõukogude perioodil oli ettevõtte nimeks Kohila Paberivabrik.

1965. aastal toodeti paberit 10000 tonni, töölisi 370. 1966. aastal asendati kaks vana katelt uue suure vedelkütusel töötava katlaga.

1988. aastal tootis Kohila paberivabrik 8190 tonni paberit ja töötajaid oli 383.

Eesti Vabariigi taasiseseisvumise järel kandis vabrik lühikest aega (1991 – 1994) nime RAS Koil. 1991. aastal oli töölisi 420. Paberimasin pandi seisma 1993. aastal. Alustati uue paberimasina paigaldamist. 1996. aastal pandi uus paberimasin tööle. 1997. aastal tegeldi Kohila Paberivabrikus tapeedi , paberi ja paberitoodete tootmisega. Tapeedi tootmine lõpetati 1997. aasta keskel. 1997. aasta 1. märtsil seiskus Kohilas paberimasin. Oli otsa saanud paberitootmine Kohilas!

SAEVESKI, TISLERI - TÖÖKODA, PUIDUPUHASTUS - TÖÖKODA

Algselt asus selle hoone asemel puithoone – saeveski ja puidupuhastustöökoda.

1915. aastal põles esialgne puithoone maha ja asemele ehitati telliskivi hoone.

Hoone on oma kujult lihtne ja koosneb kolmest eraldi ruumist. Keskmise osa tehti kahe korruselise ja selles asus tisleri töökoda, paremal saeveski ja vasakul puidupuhastustöökoda. Hoonele ehitati viilkatus. Keskmisel, kahekorruselisel osal risti hoone mahuga ja külgmiste, ühekordsete tiibade katused piki hoone mahtu. Hoone selline kuju säilis 1980 – ndateni kui parempoolse osa katuse asemele ehitati paneelidest lamekatus ja juurde ehitati parempoolse osa külge tootmishoone.

FOTO 2: puutöökoda 80-ndate lõpust (Hageri Muuseum)

1. ÜLDIST

Hoone on ehitatud punastest savitellistest. Vahelaed on puittaladest, mida kannavad needitud metalltalad ja – postid. Hoone keskmisel ja vasakpoolsel osal on viilkatus, parempoolsel osal lamekatus. Katuse remondi käigus võiks arutleda hoone algilme saavutamist ja parempoolsele osale ka otsaviilu müüritise ja viilkatuse ehitamist. Avatäited on nõuka ajast ja on amortiseerunud ja ka oma kuju poolest ei vasta hoone kunagisele pildile. Esifassaadi otsaviilus on kell, mis vajab kindlasti eraldi käsitlemist.

FOTO 3: esifassaad

Restaureerimistöde eesmärgiks peab olema ligilähedase algse ilme säilitamine. Kõikidest restaureerimistöde käigus tehtavatest ehituslikest avastustest tuleb koheselt informeerida tellijat, vajadusel tööd ajutiselt katkestada. Kõik tööde käigus avastatud arhitektuursed detailid tulevad registreerida ja säilitada.

2. VUNDAMENT

Olukord:

Vundament on hästi säilinud. Mingeid vajumisi ega pragusid näha ei ole. Kohati on krohv lahti. Puuduseks võib pidada maja tagaküljel pandusriba puudumise.

Teostatavad tööd:

- teha vajalikud krohviparandused. Kaaluda võib kogu tsementkrohvi eemaldamise ja teha asemele lubikrohv
- korrastada olemasolevad trepid ja pandused
- ehitada maja taha pandus

FOTO 4: vundament

FOTO 5: vasaktiiva välistrepp

3. FASSAAD

Olukord:

Fassaadi olukorda võib pidada rahuldavaks. Suuri vajumispragusid ei ole aga on hulgi telliskivi vuukide lagunemist ja parempoolse tiiva karniiside pealse kaldosade krohvide täielikku lagunemist. Korraliku vihmaveesüsteemide puudumise tõttu on parempoolse ja keskmise osa tagumise külje sisenurk lagunenu. Mitmes kohas on näha fassaadil “aja jälge”. Ruumide funktsioonide muutumisel on fassaadis avad väiksemaks laotud.

Esifassaadil on punase savitellise asemel kasutatud silikaattellist jne. Palju kahju fassaadile ja eelkõige vasakpoolse tiiva sarikaotstele on teinud taimestik ehk fassaadi külge „kasvanud“ metsviinapuu.

Teostatavad tööd:

- teha telliskivi vuukides ja karniisides vajalikud krohviparandused
- remontida tagaküljel lagunenu sisenurk
- võtta maha metsviinapuud
- fassaad korrastada risust, kasutuskõlbmatud elektri kaablid, kaablikannud jne

FOTO 6: Lagunenud sisenurk

FOTO 7: metsviinapuu

4. KATUS

Olukord:

Katusekatteks on eterniit ja parempoolsel osal sbs rullmaterjal. Katusekate on vett pidav kuid visuaalsel vaatlusel paistab, et võib esineda lokaalseid läbitilkumisi tuule kaasabil. Katusesarikad tunduvad olema enamuses hästi säilinud. Kontrollida müürilatti, sest profileeritud sarika otsad on üsna mädad.

FOTO 8: katuse räästas

Teostatavad tööd:

- paigaldada uus katusekate
- kontrollida katusesarikate olukorda, vajadusel plommida. Remontida allakukkunud penn
- restaureerida profileeritud sarika otsad ja selle pealne laudis
- kontrollida müürilatt, vajadusel remontide, kivipinna poolne külg isoleerida/immutada
- kontrollida ka vahelae talade olukorda
- paigaldada vihmaveesüsteem

FOTO 9: allakukkunud penn

5. AVATÄITED

Kõikide avatäidete restaureerimisel/asendamisel on eesmärgiks maksimaalse algse ilme säilitamine. Kõik asendatavad osad ja uued avatäited tuleb valmistada täielikult kuivanud kvaliteetsest okaspuu lülipuidust.

5.1. AKNAD

Olukord:

Kõik aknad, välja arvatud tagumise külje pööningu ümaraken, on hilisema nõukogudeaegse ehitustööde tulemus. On mindud lihtsama vastupanu teed ja kunagised, kaarja ülapuuga akende asemele on tehtud neljakandilised aknad. Parempoolse osa esifassaadil kahel aval akna asemel laotud on klaasplokid. Vaskpoolne sellest on silikaadiga laotud ava ja puudub kaarsillus. Maja vasaktiivas, maja otsas on üks ava maja algsest pildist erinevalt juurde tehtud ja maja ees/taga on avad osaliselt kinni müüritud.

FOTO 10: vasaktiiva tagumised aknad

Osaliselt puuduvad akende all aknaplekid, kuigi need võisidki olla algsest krohvitud.

Teostatavad tööd:

- restaureerida olemasolev ümar pööninguaken
- lammutada klaasplokist avatäited. Taastada vasakpoolne kaarsillus
- vasakpoolse tiiva avad viia vastavusse maja üldilmega.
- valmistada uued kaarja ülapuuga aknad. Akende viimistluseks kasutada linaõlivärvi
- paigaldada aknaplekid

FOTO 11: ümar pööninguaken

5.2. UKSED

Olukord:

Hoone peaukseks on tänase rentniku poolt tehtud uus puituks. Vasakpoolse osa ukseava on hilisemal perioodil väiksemaks laotud ja avatäiteks on pandud metalluks. Parempoolses tiivas on paigaldatud tõstuks.

Teostatavad tööd:

- vasakpoolse tiiva ukseava viia vastavusse hoone üldilmega ja paigaldada puituks
- parempoolse osa tõstukse avas olev leng eemaldada, kaaluda puidust kahepoolse ukse paigaldamist.

FOTO 12: ukсед

6. TREPP

Hoone keskmises osas viib teisele korrusele puittrepp. Trepp viib tänastesse kontoriruumidesse. Tahaks arvata, et trepp on hoone algperioodist või vähemalt osa sellest. Trepp on heas seisukorras. Turvalisuse kaalutlustel paigaldada alumisele otsale käsipuu.

FOTO 13: sisetrepp

7. KELL

Hoone peafassaadis keskel pööningu tasapinnal asub kell. Hoone üldilme seisukohalt on see kindlasti asi mida eksponeerida. Pööningul asub kella mehhanism mis visuaalsel vaatlusel paistab komplektne olevat. Kella on tahetud ka tööle panna ja keegi on püüdnud kellale elektrilist ajamit külge ehitada. Esialgu võiks piirduda kella sihverplaadi ja seierite restaureerimisega/värvimisega. Plaanida võib muidugi ka kella tööle panemist aga kehv juurdepääsu tõttu pööningule ja kella mittevaadeldavust maja ees asetsevate puude tõttu ei ole see ilmselt otstarbekas. Kindlasti tuleks kella mehhanism konserveerida ja säilitada tulevastele põlvedele.

FOTO 14: kell

FOTO 15: kella mehhanism

FOTO 16: sihverplaat seestpoolt

KOKKUVÕTE

See on hoone, mis vajab Kohila paberivabriku ajaloo seisukohast kindlasti säilitamist, restaureerimist ja parimat kaitset. Tänapäevane ilme on küll algsest veidi erinev aga suhteliselt kerge vaevaga oleks see taastatav. Teha parempoolsele osale viilkatus, avatäited vahetada ja fassaad korrastada. Need on asjad ju mida tuleks, hoone pikaealisust silmas pidades, osaliselt nagunii ära teha. Parim lahendus oleks kui hoonel on omanik, kes oleks hoone ajaloolise tausta huvides valmis pingutama ja pisut rohkem investeerima renoveerimistöodeks. Kindlasti ei pea asjaga üle pingutama. Kuna see on ikkagi tootmishoone ja esikohal on tootmine ja hoone funktsionaalsus selleks.

FOTOD 17,18,19: esifassaad

Kahjuks ei ole midagi silmapaistvat mis vajaks restaureerimist hoone sees. Ajahammas on oma ümberehitustega sellest niivõrd üle käinud, et ainukesed mida võiks eksponeerida on puittrepp ja needitud metallkandetalad.

KASUTATUD KIRJANDUS JA MATERJALID

1. 1900 – 1925. Die Aktiengesellschaft der Papierfabrik “Koil”. Reval 1925.
2. Kohila paberivabriku saamisloost kaasajani välja. Olavi Verev
3. MTÜ Koduloolane
4. Hageri Muuseum

LISA 1. ASENDIPLAAN

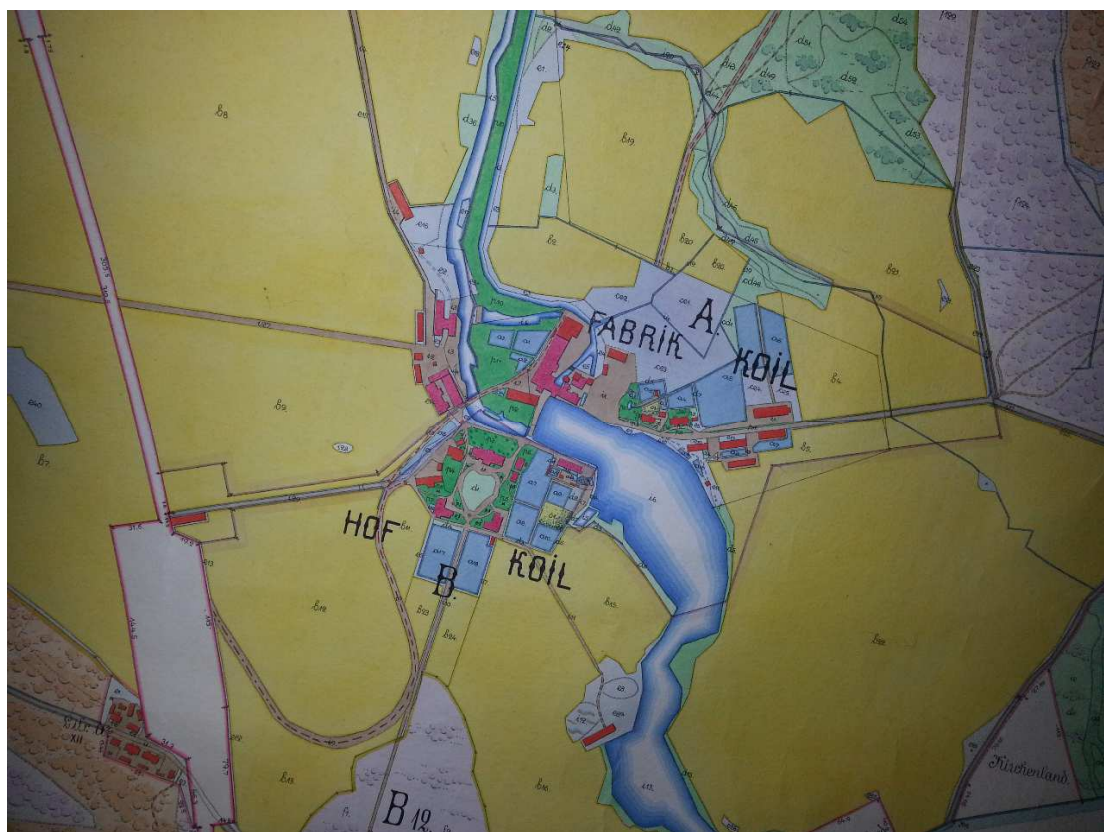

FOTO 20: asendiplaan 1912.a. (Hageri Muuseum)

LISA 2. KRUNDI PLAAN

